

Oddział PTTK w Tarnowie
K o ł o
P r z e w o d n i l ó w

INFORMATOR TURYSTYCZNY
miasta
TARNÓWA

Tarnów 1978

P o ł o ż e n i e .

=====

Tarnów, miasto wojewódzkie, ponad 100 tys. mieszkańców, leży w Polsce południowej u stóp Podkarpacia, Stare miasto położone na wzgrzku wzniesionym 225 m n.p.m., ponad opadającą ku zachodowi i północy terasą dunajcowa, na ważnym szlaku komunikacyjnym wschód - zachód /E-22/ oraz północ - południe. Dogodne połączenia kolejowe, krajowe i zagraniczne. Punkt wypadowy do licznych wycieczek m.in. w dolinę Dunajca, do CSRS i WRL. Dogodne warunki klimatyczne - od przeszło 100 lat najwyższa krajowa średnia roczna temperatura.

Luźne kartki z historii Tarnowa.

Osada wiejska na skrzyżowaniu ważnych szlaków komunikacyjnych wschód - zachód i północ - południe istnieje już w wieku XIII, co potwierdzają dawne inweniarye benedyktyńskie. Prawa miejskie zyskuje w XIV w. za czasów Spicymira z "elszytna, herbu Beliwa, kasztelana krakowskiego i męża stanu z dworu Władysława Łokietka. W r. 1441 miasto i zamek niszczą Węgrzy. "Złoty wiek" Tarnowa za czasów hetmana Jana Tarnowskiego, żyjącego w czasie panowania dwu ostatnich Jagiellonów. Reorganizacja szkolnictwa, pobyt króla węgierskiego Jana Zapłyi, okres działania artystów włoskich. Wymarcie rodziny Tarnowskich powoduje przejście miasta i zamku w ręce magnatów kresowych jak Ostregscy, Zasławscy, Lubomirscy, Radziwiłłowie i Sanguszkowie, wojny, epidemie i pożary powodują wyludnienie i upadek miasta w XVII - XVIII w. W wyniku I rozbioru Tarnów został zajęty przez Austrię. Los miasta podzielił i zamek, który już w połowie XVIII w. nie nadawał się do zamieszkania. W okresie wojen napoleońskich maszerują przez Tarnów obce wojska, co powoduje dalsze zniszczenie i zubożenie miasta. W roku 1946 Tarnów jest świadkiem krwawych zająć zainspirowanych przez władze austriackie, które podburzyły pańszczyźnianych chłopów do czynnego wystąpienia przeciwko zamierzonemu powstaniu szlacheckiemu. Z tego okresu pochodzi zbiorowa mogiła ofiar walk bratobójczych na starym cmentarzu w Tarnowie. W czasie Wiosny Ludów przystąpiono do sypania kopca pamiątkowego na Górze św. Marcina - budowa została wstrzymana przez władze zaborcze. W drugiej połowie XIX w. Tarnów uzyskuje połączenie kolejowe z Krakowem, Wiedniem i Łwowem, rozwija się przemysł ceramiczny, szklarski, metalowy, zapalają się pierwsze lampy gazowe/zrekonstruowane niedawno przez inż. arch. J. Winiarskiego/, narasta uświadczenie społeczno - polityczne coraz liczniejszej klasy robotniczej. Tarnowianie walczą w szeregach powstańczych w roku 1831, 1863, biorą udział w rewolucji 1905 roku. Pierwsza wojna światowa przynosi ostrzeliwanie Tarnowa przez ciężką artylerię niemiecką z nad Dunajca, sz. straty materialne i ofiary wśród ludności cywilnej. W listopadzie 1918 roku Tarnów zrzuca dwugłowe czarne orły austriackie i wchodzi w skład II Rzeczypospolitej. Okres dwudziestolecia przynosi dalszy wzrost liczbowy klasy robotniczej i stale pogłębiające się konflikty z władzą obszarniczo - sanacyjną.

jest znaczony strajkami i walką polityczną, okupioną ofiarami śmiertelnymi - w listopadzie 1923 roku w starciu z wojskiem ginie u wylotu ul. Goldhamera /dawniej Zdrojowej/ 6 robotników. Tarnowscy robotnicy spieszą z pomocą strajkującym chłopom w 1936 roku. 28 sierpnia 1939 roku dywersanci niemieccy wysadzają w powietrze południowo-zachodnią część dworca kolejowego, śmierć, ciężkie rany i kalectwo ponosi kilkadziesiąt osób, w tym liczne niezidentyfikowane. 7 września tegoż roku Niemcy zajmują Tarnów. Okupant niszczy gospodarczo miasto i sieje krwawy terror, giną najlepsi synowie i córki ziemi tarnowskiej jak Gostyński, Hanausek, Sinche, Ziaja i wielu, wielu innych. Z Tarnowa wyrusza pierwszy transport do obozu zagłady w Oświęcimiu. Trwa nieustępliwa walka o przetrwanie, znaczona aktami samoobrony i sabotażami ze strony patriotycznych organizacji politycznych z pod znaku KPR, KPS-lewicy, AK, Szarych Szeregów. 18 stycznia 1945 roku Armia Czerwona przynosi Tarnowowi wyzwolenie z pod jarzma okupacji i otwiera najnowszy, najświetniejszy okres w historii miasta i kraju. Po usunięciu zniszczeń wojennych Tarnów dynamicznie się rozwija. Zmienia się struktura gospodarcza miasta i rodzaj zatrudnienia. Przechodzą do historii rzesze nędznych wyrobników i chałupników, pracujących za marne grosze dla miejscowych kapitalistów, powstaje, oparte na załogach wielkich zakładów przemysłowych - nowe społeczeństwo ludzi pracy, robotników i inteligentów, spółdzielczości i rzemiosła. Powstają nowe zakłady przemysłowe, dzielnice mieszkaniowe, rosną usługi i inwestycje komunalne. W budowie dwie wielkie inwestycje z zakresu zdrowia - grupowa oczyszczalnia ścieków i szpitala wojewódzkiego. Na gruzach dawnych feudalnych przeżytków, nowi ludzie, nowej epoki, budują nowy ład społeczny socjalizm.

Co zwiedzać w Tarnowie.

=====

Tarnowska Starówka nie może rywalizować z renesansowym pięknem Zamościa, z gotykiem Gdańska, z polichromowanym rynkiem staromiejskim Warszawy czy rynkiem muzeum architektury w Krakowie. Ale i w Tarnowie na przestrzeni wieków powstało wiele cennych obiektów, sławnych w Polsce i w świecie.

Wędrówkę wypada zacząć od rynku, siedziby historycznych władz miejskich i dawnego centrum handlowego, dziś długofalowo realizowanego centrum kulturalnego.

Ratusz - z XIV w., pierwotnie gotycki, przebudowany i rozszerzony w XVI w. przez artystów włoskich Padovana i Villaniego. Dach pogażony, otoczony attyką, ozdobiona koszami i maskaronami kamiennymi. Na wieży, z gankiem podwieszonym na kroksztynach herb Sanguszków Pogon. Częściowo zachowana renesansowa polichromia w sali pospólstwa i rady. Obecnie przeznaczony na cele muzealne.

Domy podcieniowe - rynek otaczają kamieniczki mieszczańskie z XVII - XVIII w., od zachodu i wschodu rewindykowane ostatnio podcienia do mów nr 3, 13, 14, częściowo zrekonstruowane domy nr 19, 20, 21 od strony

północnej mieszczą obecnie muzeum wnętrz mieszczańskich i wystawy okresowe. Cenna świecka polichromia renesansowa Rynek 21/girlandy, głowy sarmackie w medalionach i 20/elewacyjna, w układzie pasowym/.

Aktualnie prowadzone prace konserwatorskie przy południowej pierzei rynku. Zamierzona rewindykacja ciągu podcieniowego po str. zachodniej.

Uliczki staromiejskie - Tarnów posiada dosyć dobrze zachowany układ ulic w dzielnicy staromiejskiej. Godna widzenia ul. Żydowska, we wschodniej, starszej części miasta. Na uwagę zasługują domy nr 4/kamieniczka dwukondygnacyjna, nr 16, z salą kolumnową na I p./Dom in. Moszczyńskiego/, nr 20 - "kamienica florencka", siedziba ZK i Okr. PTTK, z ścianą I piętra nawieszoną na kroksztynach. Z ul. Żydowskiej widać po stronie parzystej plac z resztkami kółnicy z XVII w., t.zw. "bima"/.

Mury obronne - obejmowały dawniej pojedynczym i miejscami podwójnym łańcuchem Stare Miasto. Największe pozostałości przy Placu Rybnym, z resztką niezidentyfikowanej bramy lub furty oraz baszty lub wieży /"baszta Dutkiewicza"/. Przy ul. Basztowej - t.zw. "półbastion" a właściwie półbaszta, zagospodarowana kawiarnią letnią.

W podwórzu realności Wałowa 19 widoczny mur oporowy i t.zw. "księża baszta", na poziomie ul. "apitulnej", ponadto duże fragmenty widoczne w podwórzach domów przy ul. Wałowej 17, Targowej 6, Aniewskiego 4, 6, 8, ul. Szerokiej i Pilzneńskiej Bramie.

Mury obronne, pobernardynskie - obejmowały pojedynczym pierścieniem dawny klasztor OO Bernardynów z XV w., skasowany z końcem XVIII w., przebudowany w XIX i XX w. na cele użytkowe/d. kościół z r. 1468 mieści obecnie m.in. Archiwum Okręgowe i kościół narodowy/. Zachowana kurtyna południowa i północna oraz fragmenty zach. - sunięte ku południowi dzieło obronne, połączone szczytami z kurtyną południową, dawny młyn klasztorny, obecnie przerobiony na garaż i dom jednorodzinny. Legenda o podziemnym korytarzu wiodącym z zamku do klasztoru

Kościół - katedra, dawniej kollegiata i fara obecnie "bazylika mniejsza, architektura nieczytelna z racji licznych i niefachowych przeróbek. Wewnątrz świetne pomniki nagrobne z epoki renesansu rodziny Tarnowskich, dzieło Jana Marii z Padwy oraz manierystyczny pomnik Ostrogskich, dzieło Jana Pfistera z Wrocławia. Szereg innych interesujących tablic i pomników, a zwłaszcza Barbary z Tęczyna, żony hetmana Jana Tarnowskiego, najlepsze ujęcie kobiety śpiącej w Europie półn. wchodniej. OO Bernardynów/d. PP Bernardynek, druga połowa XVIII w., zbudowany z cegły zamkowej. Na chórze cenne stalle gotyckie z XVI w., obecnie w konserwacji. Tu mieszkała i zmarła XVIII-wieczna polska poetka Drużbacka. Drewniane kościoły NMP na Burku, św. Trójcy przy ul. Tuchowskiej oraz pokrewny im czasem powstania i faktura kościółek na górze św. Marcina, tło powieści Wincentego Pola "Hetmańskie Pachole". Czas budowy XVI - XVII w., św. Marcina dużo starszy. Przykładem nowoczesnego budownictwa sakralnego jest wzniesiony po II wojnie kościół św. Józefa przy ul. Nowodąbrowskiej oraz wnętrze kościoła XX. Filipinów, przy ul. J. Arasickiego.

Muzea - Państwowe, ratusz oraz domy podcieniowe Rynek 19, 20, 21. Szczegóły odnośnie stałych i okresowych ekspozycji podaje "Tarnowski Informator Kulturalny". Zasadniczy zbiór Muzeum Państwowego dotyczy portretu sarmackiego oraz pamiątek po gen. J. Demie. W rozbudowie zbiory regionalne.

Muzeum Diecezjalne - należy do najlepiej zorganizowanych w PRL. Posiada stałą ekspozycję wyposażenia sakralnego z XV - XVIII w. Muzeum posiada zabytkową "oprawę" w postaci budynków d. szkoły parafialnej i Aulonii Akademickiej w Tarnowie. Mieści się w zaułku za katedrą. Na uwagę zasługuje "Dom Mikołajowski" z XVI w. z kamieniarką późnogotycką.

Tablice pamiątkowe i pomniki.

Mauzoleum gen. Józefa Bema w Parku Miejskim/d. Ogród Strzelecki/

Zbudowane w r. 1929 wg projektu inż. arch. Szyski - Bohusza w oparciu o włoskie grobowce nawodne na Lago Maggiore. W sarkofagu, spoczywającym na 6 kolumnach została umieszczona metalowa trumna zawierająca szczątki generała ekshumowane z Aleppo w Syrii.

Tablica upamiętniająca miejsce urodzenia gen. J. Bema, wmurowana w miejsce gdzie dawniej wznosił się dom rodzinny Bemów na Burku, obecnie plac Gen. J. Bema./d. św. Ducha nazwa od zburzonego w XIX kościoła

Pomnik Nieznanego Żołnierza - wzniesiony wg proj. inż. arch. B. Aulki, u zbiegu ul. J. A. Rasickiego i Kopernika.

Pomnik ku uczczeniu pamięci I transportu do Oświęcimia, przy ul. Dębowej d. Bóznic.

Pomnik ofiar obozów śmierci - wg. projektu a. B. Drwałów, przy ul. Narutowicza, koło późn. zach. narożnika cmentarza.

Tablica ku czci 6 poległych robotników w r. 1923, na ul. Wałowej, narożnik ul. Rybnej, pomnik na mogile bojowników na starym cmentarzu.

Tablica ku czci ofiar na b. siedzibie Gestapo przy ul. 18 stycznia.

Tablica ku czci bojowników o utrwalenie władzy ludowej, na budynku

KM MO, oraz na budynku Zarządu Wodociągów Miejskich przy ul. Wodnej, --narożnik Narutowicza.

Konadto pomnik A. Mickiewicza na pl. Kazimierza, pomnik A. Brodzińskiego /odbudowany przez J. Winiarskiego/ przed frontonem I Liceum przy ul. A. Rasickiego, tablice ku czci poległych pocztowców, kolejarzy i pracowników b. magistratu, tablica ku czci wynalazcy Szczepanika, przy ul. Chopina.

W Tarnowie - Świerczkowie pomnik Feliksa Dzierżyńskiego, wzniesiony staraniem załogi zakładów, które noszą Jego nazwisko.

Cmentarze.

"Stary cmentarz" na Zabłociu, przy ul. Narutowicza, i Tuchowskiej, posiada szereg pomników nagrobnych klasycystycznych i pseudogotyckich, m. in. odlewy żeliwne. Tarnowski Panteon, liczne groby uczestników powstań z XIX w, 1905 r, I i II wojny światowej, okresu walki o uwolnienie Władzy Ludowej.

Cmentarz żydowski - na Pogwizdowie, z XVII w, liczne zabytkowe nagrobki - rabinów, kupców, rzemieślników żydowskich - bariera językowa utrudnia zwiedzanie obiektu. Pomnik ofiar okupacji niemieckiej.

Ruiny zamku. - Zbudowany ok. r. 1331, pierwotnie gotycki, później rozbudowywany w XV i XVI w, w stylu fortyfikacji starowłoskiej. Zachowane rozległe ruiny zwłaszcza zamku renesansowego i starowłoskiego, bastionu od połudn. wsch., kurtyny wschodniej i baszty północno - wsch. Obecnie zalesiony.

Najważniejsze informacje o mieście.

=====

Urząd Wojewódzki - ul. Narutowicza 38, tel. c. 4641,
Urząd Miejski - ul. Nowa 4, tel. c. 2581,
Komenda Miejska MO - ul. Bandrowskiego 2, tel. c. 2601,
Komenda Wojew. MO - ul. Traugutta 4, tel. c. 75071,
Pogotowie Ratunkowe - ul. Dzierżyńskiego 14, tel. nr. 99,
ZW PTTK - ul. Żydowska 20, tel. 5510,
OM PTTK - ul. Żydowska 20, tel. 6229,
Hotel "Polonia", ul. Wałowa 11, tel. 3336,
Hotel "Chemic", ul. Traugutta 5, tel. 76227,
Hotel "Tarnovia", ul. Gościuszy 10, tel. c. 2671,
Restauracja:

Bristol - Arakowska 9, tel. 2279,
Dworcowa - Dworzec PKP, tel. 3523,
Obywatelska - Lwowska 24, tel. 3830,
Popularna - Wróblewskiego 5, 2510,
Rondo - Krakowska 35, tel. 4635,
Słowiańska - Pl. Sobieskiego 3, tel. 3503,
Stylowa - Chopina 3, tel. 4497,
Turystyczna - Krakowska 5, tel. 3830,
U Spicymira - Dąbrowskiego 1, tel. 3544.

Kawiarnie:

Arkady - Wokslarska 3, tel. 4133,
Naprys - Nowotki 2, tel. 2478,
Podzięcz - Aleja Tęczyńskich 75, tel. 4239,
Przystań - Lwowska 193,
Tatrzańska - Arakowska 1, tel. 3544,
Teatr - ul. Mickiewicza 4, tel. 2251.

Kino:

Azoty - Chęcińska 1, tel. 75621,
Arkus - Nowy Świat 2, tel. 3565,
Marzenie - Staszica 6, tel. 2093,
Archiwum Okręgowe - Kniwskiego 24, tel. 6193,
Biblioteka Wojewódzka - ul. Staszica 5, tel. 2093.

Informator:

PKP - Dworzec PKP, tel. 4141,
PKS - Dworzec PKS, tel. 2224,
Turystyczny "Grenada" - Żydowska 9, tel. 2038,
Turystyczny "Turysta" - Dzierżyńskiego 9, tel. 4432,
Komunikacja miejska bogaci się o coraz nowe linie. Informacje wywieszane na przystankach.